

LA TEMOSA

ARTESA DE LLEIDA

Febrer / 91 No 122

PÒRTIC

Sempre que les coses s'oficialitzen deixen de perdre espontaneïtat; ja no rutllen com haurien de rutllar. Una d'aquestes coses és el Carnaval. Antigament al nostre poble com a tot arreu, les festes del Carnestoltes eren esperades amb candeleteres per la gent que tenia ganes de passar-s'ho bé. La festa era sempre recixida malgrat que cap estament oficial se n'encarregués d'organitzar-la. Ben al contrari.

Antigament (i no tan antigament si pensem en l'època franquista) el Carnestoltes era sempre mal vist per les autoritats tan civils com religioses perquè durant els dies que durava aquest la gent es mofaven (si podien) de totes les lleis i impositcions. Era el Poble, així amb majúscula, el que espontàniament feia el carnaval i on hi havia ateneus o altres centres d'esbarjo aquests orga-

nitzaven rues, balls, concursos... El Carnaval mai no va estar una festa institucionalitzada i potser per això sempre es va mantenir viu.

Als nostres dies, després d'un llarguíssim període, no només de prohibicions sinó, fins i tot, de persecució fins a esborrar-lo del record, el Carnestoltes ha tornat a estar present entre nosaltres, però ara institucionalitzat; organitzat des dels Ajuntaments. No caldria ni dir que allí on s'havia perdut del tot (com en el cas del nostre poble) la seva recuperació no ha estat possible, i no ho ha estat perquè si bé l'administració hi destina molts diners, el Poble s'hi ha girat d'esquena i sense el Poble no hi ha Carnestoltes.

A Artesa tenim un dels exemples més colpidors que coneixem de desarrelament del carnestoltes. Durant els dies

tradicionals en què la gent espontàniament feia gresca i xi-barri (del Dijous Gras al Dimarts de Carnaval) a Artesa ningú no es disfressa, si deixem de banda la canalla de les Escoles que ho fan com una activitat més del seu curs escolar. Ningú no pensa que són dies de Carnaval. I quan la festa en si, sufragada pel Consistori, sempre se celebra fora de temps (enguany el dissabte dia 23 d'aquest mes), ja dins de la Quaresma, i amb tan poca participació que hom es pregunta per què es continua organitzant.

Enguany i gràcies o a conseqüència dels esdeveniments

del Golf Pèrsic, molts carnivals d'aquests institucionalitzats, han estat suspesos pels seus organitzadors, o sigui, pels ajuntaments respectius. Com és possible que un carnaval se suspengui?. Això només pot passar quan ha estat oficialitzat, quan és una cosa que frueix de totes les benediccions i la seva organització o no, es pot decidir des d'un despatx d'una administració. Però això no és el Carnaval; el el Carnaval, el nostre Carnes-toltes, és alguna cosa més, és una il.lusió que hi ha dins de nosaltres i que ningú no té el dret a prohibir.

LA FEMOSA

REVISTA D'OPINIO I D'INFORMACIO LOCAL

NÚM 122 / FEBRER 1991

EDITA: AGRUPACIÓ CULTURAL «LA FEMOSA
CASTELL, 23 ARTESA DE LLEIDA

SEGONA ÈPOCA

DIPÒSIT LEGAL: L-264 - 1981

AMB EL SUPORT DE:

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Diputació de Lleida

ÍNDEX

PÒRTIC / 1

UNA GUERRA D'INCÒGNITES / 4

Per Cèlia

NOTES I NOTÍCIES / 7

BALANÇ DEMOGRÀFIC / 9

EL DRET DE L'ABSTENCIÓ / 11

Per A. Costafreda

SANT ANTONI I EL DIMONI / 13

Per Pere Arnau

ANTONI VERGÓS I ELS SEUS VINCLES

AMB ARTESA / 15

Per Felip Gallart

JADE / 20

Per Joan Cassola

FOLKLORE ARTESENC / 25

Per A. C.

Els articles i opinions que apareixen a les pàgines de LA FEMOSA reflecteixen únicament l'opinió de llurs signants.

UNA GUERRA D'INCÒGNITES

Com tantes i tantes n'hi ha hagut al llarg dels temps, malgrat ens dolgui i disgusti; altre cop, la història es repeteix.

Des de fa uns dies vivim immersos en una estranya situació que sota el nom de "guerra del Golf" no fa altra cosa que repetir un acte bèl·lic que feia bastant temps que no ens tocava, o millor dit, afectava de tan a prop la butxaca, amb la conseqüent repercusió i impacte social, anímic i moral que evidentment comporta.

Ja en els darrers anys hem estat testimonis d'altres guerres, (la independència dels països de l'Est, la famosa guerra Iran-Irak que durà 8 llargs anys), però que van mantenir-se més recloses, sense l'intervencionisme, al menys no tan descarat, d'altres països i gents que al meu entendre no tenen en aquests llocs ni veu

ni vot. Es tractava de països, de gent que també lluitaven durament i cruel per uns ideals i raons que ells defensaven a sang i fetge. Però, aih, pobres d'ells!, els mancava una mica d'aquest líquid viscos, de color fosc, que fa perdre el cap a mig món i esclafa la resta.

Ara bé, davant aquest teló de fons purament materialista, es propugnen tot un seguit de bons ideals, d'idees humanes i raonables, de motius patriòtics plens de bona voluntat, de pactes i convenis signats: No podem pas permetre que un país envaeixi un altre.

I jo sincerament manifestó que si aquest fos l'únic motiu que duu els nostres governs a actuar d'aquesta manera tan absurda, encara potser podria veure aquesta salvatjada amb bons ulls, però és que cada cop que intento reflexionar sobre el mateix m'envaeix una sensa-

ció d'estupidesa, de ràbia, d'indignació, de menyspreu vers tots aquests que es creuen amb poder suficient com per a fer-nos ballar de costat a costat, rodolant sense parar -ara un tomb, després un altre, mitja volta i tornem-hi-.

Qui és aquell que es creu legitimat per a estar per sobre d'un altre?

Pensava, i així m'ho creia que una guerra en aquests temps en els quals disposem d'un potentíssim material de guerra, d'armes químiques i nuclears que poden ocasionar destroces totals sobre el planeta, ja no es tindria valor de proposar-se atès les nefastes conseqüències que comportaria.

Ara però, ens llevem un bon dia, i se'ns comunica que ha esclatat la guerra al Golf, fet que ja es presentia davant la tossuderia d'uns i altres, i la negativa a baixar del ruc, de tots plegats; senzillament per una sèrie d'interessos creats, que manipulen vilment la societat i la condueixen a la seva destrucció i mal estar.

Tothom, en general, veu clar, sobretot i entre altres

coses per les censures a les quals s'han vist sotmeses les informacions que ens han arribat, que el senyor de les Tenebres, Sadam Husein, cal que agafi el seu exèrcit i deixi en pau Kuwait.

Potser sí, que és cert. Però penso que si tan clara fos la seva culpa i tan bon minyons fossin la resta, no s'allargaria tant aquesta situació, i tampoc no hi hauria tants recolzaments vers el Sr. Hussein. Ben bé aquesta guerra és l'esclat, la conseqüència de tota una mala política guiada més per l'egoisme i l'afany de poder, que per raonaments i sentits humans.

Sí, hem de deixar que els pobles creixin lliurement. Hem de deixar que formin la seva identitat sense coaccions. Hem d'estalviar les submissions i dominis imposats fent ús de la força. Hem de defensar LA LLI-BERTAT DELS POBLES.

Però, cal anar tan lluny i recórrer tants quilòmetres per cercar un país ocupat i llençar-nos a defensar la seva identitat i llibertat?.

Com podem intentar ajudar

a solventar els problemes de tercers quan nosaltres, els catalans, som encara un tema pendent?. Com gosen els governs europeus i Americans defensar uns ideals que ells no compleixen i que per tant hem d'enten-

dre que no comprenen?.

Els mou realment alguna cosa, algun ideal, o improvisen a cada pas que donen, víctimes de les seves pròpies INCÒGNITES?.

Cèlia

NOTES I NOTÍCIES

Sant Antoni - Festa Local

El passat 17 de gener, celebrarem els artesencs la festivitat de Sant Antoni Abat, dia que l'Ajuntament de la vila declararà festa local.

Tal com marca la tradició, i seguint els ritus de l'església catòlica, es procedirà a la realització d'una missa solemne a les 12 del migdia, seguida de la benedicció d'animals i vehicles.

Alhora s'estava preparant a la plaça Major, una gran olla barrejada, feta pel Venanci, que un cop estigué enllestida fou degustada per tots els artesencs que aquest dia acudiren a menjar olla barrejada per dinar. La flaireta del tec ens ajudà a passar el fred i així gaudirem d'un dinar de germanor.

Revivim l'escala en *HI-FI*

Fa uns quants anys, existia a Artesa un grup nombrós de joves (noies i noies), que es reunien per tal d'organitzar festivals d'Escala en Hifi, que eren de l'agrat de molta gent.

Recentment i com a iniciativa de les dones d'Artesa, encarregades d'organitzar la festa de Santa Agata, la seva patrona, i amb la idea de recollir uns quants dinerets, passar-s'ho bé, i fer-nos-ho passar bé a la resta, han dut a

terme un festival d'Escala en Hifi.

La sala era plena de gom a gom, l'espectacle deixà a tothom bocabadat, i entre aplaudiment i aplaudiment la tarda passà sense adornar-nos-en.

Cal dir que era una tasca treballada a fons per aquestes mestresses, que inclogué a més a més uns quants esquetxos d'humor divertidíssims creats de la seva pròpia imaginació.

L'escola al carnaval

Enguany la Festa del carnaval ha estat molt discutida en tots els indrets atès que com a conseqüència de la guerra del Golf en molts municipis s'ha decidit no fer-la.

A Artesa però creiem que aquest no és un motiu per a no fer aquest tipus d'activitats, malgrat la guerra ens pesi a tots.

Així la quitxalla del col-

legi, realitzaren un divertit i disfressat cercavila el divendres dia 8 a 2/4 de 4 de la tarda, fent homenatge a aquesta festa tan divertida i que agrada especialment als infants, els quals s'ho passen d'allò més bé.

Un cop exhaurit tot el recorregut, els esperava un bon i apetitós berenar al col·legi mateix: coca amb xocolata.

Santa Àgata '91

Com que la festa de Santa Àgata s'escaigué el dia 5 de febrer, dia no festiu, a Artesa se celebrà el diumenge següent per tal que fos més sonada i participativa.

Aquest dia se sol dir que és el dia en el qual MANEN I

PAGUEN LES DONES, així a la 1 del migdia s'organitzà un cercavila per tots els carrers del municipi, on les àgates que així ho vulgueren, s'uniren i es disfressaren totes de mestresses de casa (amb pijames,

patins i davantals, rulos, draps i espolsadors...)

Després, un dinar de germanor, per agafar energia suficient per al ball i gresca de la tarda, que s'inicià a 2/4 de 8 amenitzat per l'orquestra "LOS DALAS".

A la mitja part coca i xocolata per a tothom i rifa d'un regal entre tots els assistents. Balls de tot tipus, disbauxa i alegria posaren punt i ratlla a la Festa de SANTA ÀGATA 1991.

BALANÇ DEMOGRÀFIC

NEIXEMENTS.-

Aquests són els neixements d'infants residents a Artesa, esdevinguts l'any 1990, els quals estan formats per 4 nens i 4 nenes.

1.-ANNA IGLESIAS I REMACHES, nascuda el dia 20 de maig, filla de Ramon Iglesias Olomí, i de Meritxell Remaches.

2.-ENRIC BONET I TORRA, nascut el dia 21 de juliol, fill de Josep Enric Bonet Cendros, i de Pilar Torra.

3.-M.ANGELS PRADES I LIRIO, nascuda el dia 22 de setembre, filla d'Abel PRADES MIR, i de JOANA LIRIO GENEROSO.

4.-ANNA BOSQUE ROURE, nascuda el dia 23 de setembre, filla de Miquel Angel Bosque Oliva i de Neus Roure Roca.

5.-ROGER GIL I FONTANET, nascut el dia 26 d'octubre, fill de Lluís Gil i Fontanet i de Roser Barberà i Mir.

6.- RAMSES GABAS I COSTA, nascut el dia 27 d'octubre, fill de Josep Lluís Gabàs Ballarín i d'Esther Costa Tarrago.

7.-EMMA SOLE I MODOL, nacuda el dia 12 de desembre, filla de Jaume Solé Bernaus i d'Esther Modol i Martí.

8.-PAU OLOMI I SOLA, nascut el dia 23 de desembre, fills de Miquel Olomí i Batlle, i d'Eulàlia SOLÀ i Miró.

MATRIMONIS.-

Aquests són els matrimonis esdevinguts l'any 1990.

1.- LLUIS BOSCH I PELLISE amb JUDIT MUJAL BESORA, celebrat el dia 5 de maig.

2.- ANTONIO CARRE I ALBERICH amb ROSA M. MOP BESORA, celebrat el dia 16 de juny.

- 3.- RAMON ARNO CAPUZ amb JOSEPA SOLE SALVIA, celebrat el dia 26 de maig.
- 4.- JORDI BATLLE BESORA amb MONTSERRAT MIRATS I MARSINYACH, celebrat el dia 26 de maig.
- 5.- ANDREU PEREZ LORITE amb JOSEPA PARIS DRUDIS, celebrat el 22 de juny.
- 6.- RAFAEL RODRIGUEZ PUY amb LAURA LIARTE IGLESIAS, celebrat el dia 8 de juliol.
- 7.- FELIP GALLART FERNANDEZ amb JOSEPA GUIVERNAU I SUSAGNA, celebrat el dia 18 de juliol.
- 8.- JOSEP RUBIO I SIRVENT amb M. LLUISA FALIP I MORILLO, celebrat el dia 11 de setembre.
- 9.- JOSEP MINGUET OLOMI amb M. JOSE LOPEZ VICENTE, celebrat el dia 15 de setembre.
- 10.- JOSEP M. PUCHERCOS I RUCHE amb M. CARMEN NOSAS BERTRAN, celebrat el dia 14 d'octubre.
- 11.- JOSEP M. MIR TOMAS amb CONCEPCIO PUIG I BERENGUE, celebrat el dia 8 de desembre del 1990.

DEFUNCIONS.-

Aquestes són les defuncions de veïns d'Artesa esdevingudes al llarg del 1990.-

- 1.- ANTONIA MESALLES I OLOMI, el dia 10 de gener.
- 2.- MARIA ARGILES I PARIS; el dia 5 de febrer.
- 3.- SALVADOR NOVIALS I MIRALLES, el dia 5 de març.
- 4.- ISABEL OLOMI I GAUDEMS, el dia 18 d'abril.
- 5.- JOSEP MOR I PORQUERAS, el dia 3 de maig.
- 6.- MARIA CARRIO JORDANA, el dia 19 de maig.
- 7.- MARIA RIBES I CARDO, el dia 21 de juny.
- 8.- ROSARIO GALLART I JOFRE, el dia 23 de juliol.
- 9.- PIEDAD PUIG I MOR, el dia 21 d'agost.
- 10.- ANTONIO FALIP I ESPART, el dia 10 de setembre.
- 11.- MARIA GALLART I ARGILES, 10 d'octubre.
- 12.- DIONISIO MIR GUIU; el dia 24 de novembre.

EL DRET DE L'ABSTENCIÓ

Cada vegada, com ara, que a'atansen eleccions d'alguna mena, una de les coses que sentim dir més reiteradament als polítics (a tots els polítics, d'esquerra o de dreta) és que tenim el dret d'anar a votar: "Votar és un dret que tots els ciutadans hem d'exercir", i amb això ens volen dir que anem a votar, que votem a qui vulguem, el cas és que anem a votar i, fins i tot, cal anar a votar encara que votem en blanc o en papereta nul·la. Ells, siguin com siguin, tenen una immensa necessitat de sentir-se legítims en els seus escons (o el que sigui) que ocupen.

Hi he pensat moltes vegades amb el dret d'anar a votar. Dret que, d'alguna manera, no més ho és perquè al seu costat hi ha, també, el dret de l'abstenció. Vull dir que si no hi hagués (o no tinguéssim) el dret de l'abstenció, no hi hau-

ria (o no tindriem) el dret del vot, perquè aquest seria, llavors, una obligació o, dit d'una altra manera, una imposició.

És xocant, doncs, que si el dret de l'abstenció és un dret com un altre qualsevol, ningú no ens en parli; ningú no ens el ponderi com una acció legítima per expressar el nostre rebuig a un sistema o a una manera de fer les coses. És xocant, dic, sempre i quan el nivell d'abstenció d'un poble, d'un país o d'un estat, és el termòmetre més fiable per apamar (en el sentit de mesurar) el grau de sensibilitat, d'engrescament o de decepció (segons els casos) que pateixen o disfruten els ciutadants d'un territori que tenen aquest dret.

Jo, sense anar més lluny, he exercit el dret de l'abstenció en tots aquells casos que

he cregut, de bona fe, que allò que resolvia aquella votació no era de la meua incumbència. Com a ciutadà d'un país ocupat com és el nostre, no vaig votar la "Constitución" espanyola perquè vaig pensar que era cosa que només concernia als espanyols. No vaig a votar mai a les eleccions al Parlament europeu, i seguiré fent-ho mentres no pugui anar a votar com a ciutadà lliure d'un país sobirà. En canvi sí que vaig a votar (sempre) a les eleccions autonòmiques i a les municipals perquè, aquí, sí que m'hi sento identificat malgrat que les coses, moltes vegades, no rutllin com a mi m'agradaria que rutllessin.

De totes maneres, penso, que el dret d'abstenir-se s'hauria d'exercir sempre que

hom ho cregués convenient. Sempre i quan el ciutadà s'adonés que el seu vot no pot solucionar res, que no pot canviar res; que tant si vota als verds com als blaus, com als rojos, les coses continuaran immòbils, immutables. Per què votar llavors?. El dret de l'abstenció és el que li dóna l'obció més clara, i encara que tampoc això no resolgui res, sí que aquest ciutadà pot sentir-se net, honest en la seva acció, i per això mateix (si hom se sent responsable de la seua actitud) pot parlar clar, criticant o denunciant la inoperància, els abusos o la corrupció de molts polítics, i ho pot fer perquè ell o ella, amb la seua actitud dignifica la independència responsable de la persona.

A. Costafreda

SANT ANTONI

I EL DIMONI

Diu la cobla popular que Sant Antoni i el Dimoni van jugar al "trenta-u". El Dimoni va fer trenta i Sant Antoni trenta-u, però en la passada festa de Sant Antoni Abat, tal i com es va celebrar a Artesa, el Dimoni va guanyar al Sant. Perquè tot i ser una festa (oficial) local, molta gent van treballar com si hagués estat un dia qualsevol. És clar que el nostre Ajuntament no va fer gran cosa, per la seva part perquè aquesta festa tingués un caire més "festiu".

Enguany és la tercera vegada que l'Ajuntament (per consolidar la festa) cuina o fa cuinar una "olla barrejada" de la qual dinen la majoria d'artesenacs. Amb aquesta "olla barrejada" l'Ajuntament queda tan descansat que ja li pots fer pessigolles al peu que no se n'adona.

¿Quina gràcia fa que men-

tre s'està coient la gran olla al mig de la plaça (segons els de Puigverd a Artesa no en tenim de Plaça) els paletes, els fusters, els ferrers i electricistes i, fins i tot, algun pagès, no parin de treballar?. No no en fa cap de gràcia, i per això hauríem de deixar clar que aquesta festa (en ser oficial) no és només una festa dels pagesos, sinó de tot el poble i per això l'Ajuntament hauria (ja que l'ha feta oficial) de fer els perquès per tal que fos reeixida del tot.

Les coses no es fan soles. Avui dia que tots depenem tant de la publicitat, de la propaganda que es fa de les coses, no es pot entendre que fins la vigília mateix l'Ajuntament no fes cap pregó ni escampés cap full; "mutis" total. Hom podia creure, és clar, que com l'any passat i l'anterior, enguany també seria festa i que també

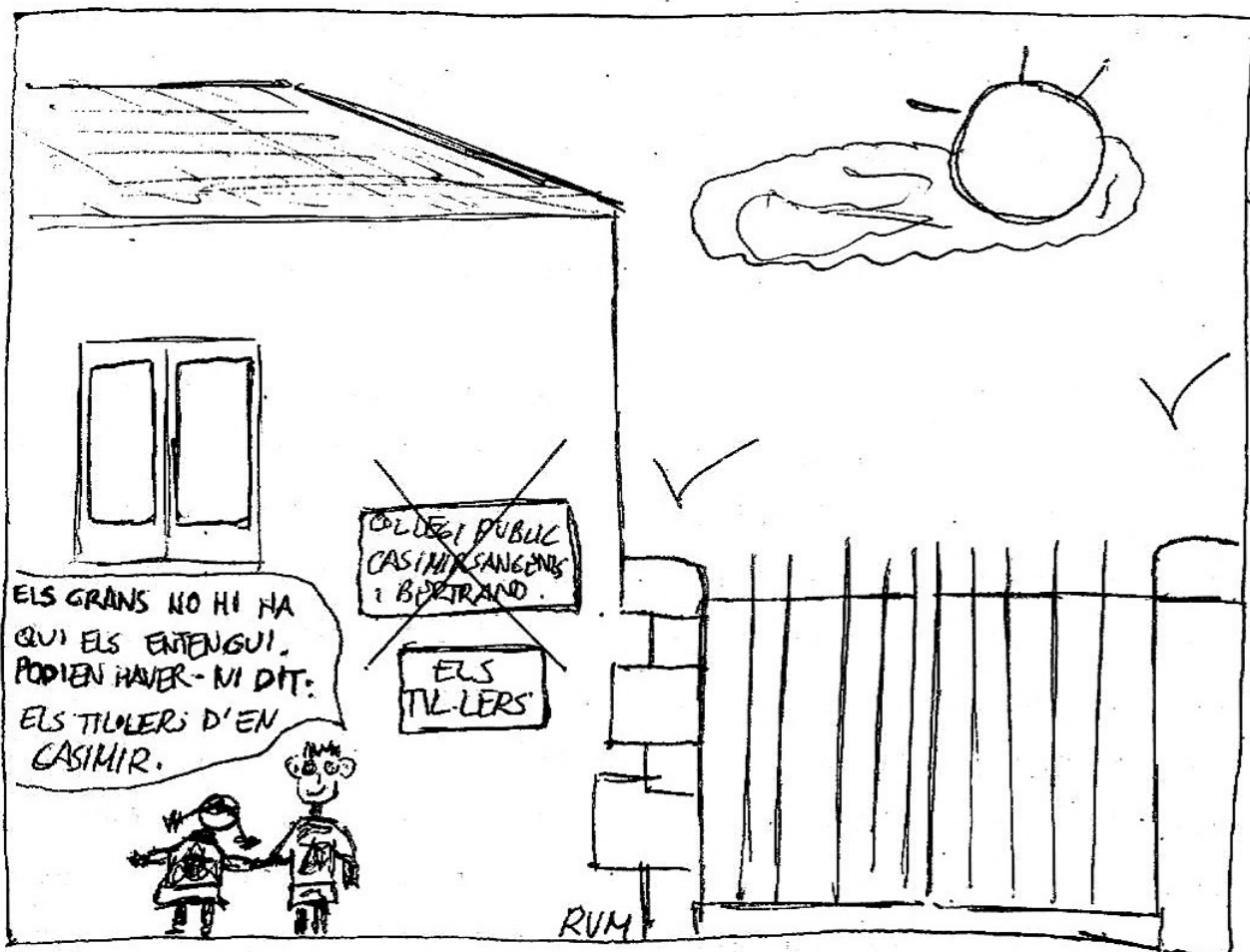
es faria "l'olla barrejada". Hom ho pot pensar i creure-ho, però el silenci de l'Ajuntament pot fer dubtar fins l'últim moment si seris festa o no, les coses no es fan soles; tanmateix cal posar-hi una mica d'il·lució i de bona voluntat i si això no s'està disposar a fer-ho val més que pleguem.

Que la gent treballi pels carrers del poble mentre a la plaça (o això que en diem Pla-

ça) es va cuinant la gran "olla barrejada" per simbolitzar que només existeis al magí de l'Ajuntament, sembla que està una mica lluny del que hauria de ser una festa local. O la fem o no la fem, però si la fem, fem-la bé, que sigui festa. Donem totes les cartes necessàries a Sant Antoni perquè pugui fer "trenta-u" i que la festa no sigui, com enguany, pel Dimoni.

Pere Arnau

HUMOR

ANTONI BERGÓS

(i els seus vincles amb Artesa)

Antoni Bergós i Massó (1899-1986): enginyer agrícola i advocat. Exercí una brillant carrera com a advocat i com a activista cultural.

Fundador de l'associació Cultural Catalanista (1916-23), al 1922 d'Acció Catalana, del 1925 al 1930 dels Pomells de Jovenut, de Palestra. L'any 1979 serà president de les Assemblees Intercomarcals d'Estudiosos. President de la Penya Literària Joan Santamaria i de la Fundació Vives Casa Juana. També serà fundador d'associacions com la de la Premsa, la dels amics de la música, etc. Tingué, a més càrrecs directius a l'Orfeó Lleidatà i Orfeó Lleida Nova, etc. La seva insubordinable catalanitat i progressisme el portaran a ésser partícip en la capanya de defensa de la Seu Vella i contra la pretesa desmembració de les terres penitines de Catalunya. En plena

revolució organitzà el sindicat d'advocats i el 1931 esdevingué cap de la majoria republicana a l'Ajuntament de Lleida. L'any 1936 fou membre de la comissió jurídica assessora de la Generalitat. L'any 1938 exercí la seva professió a la ciutat de Girona i el 1945 la reemprengué a Barcelona. El 1982 rebrà la Creu de Sant Jordi i la Medalla d'Or de Lleida.

Aquestes són unes breus notes que contenen allò més destacat i susceptible de reduir en dades de la seva existència, la qual és pràcticament impossible d'explicar al detall i en poques ratlles. En Bergós, ja en el darrer tram de la seva vida i dins l'obagor d'una ceguera que no li pirvà, però de percebre amb admirable precisió les imatges del passat, dictà les seves memòries amb la finalitat cívica d'explicar a les generacions esdevenidores un bocí de

la història que ell visqué com a personatge d'excepció.

Del seu llibre se'n podria parlar molt llargament, sobretot pel seu interès com a document històric de Lleida i els seus rodals durant la primera meitat del nostre segle. De l'home podríem, probablement, estendre'ns encara més: el seu amor fidel i profund a Lleida, a Ponent i al seu país; la seva valenta i a voltes temerària decisió; el seu activisme cultural, mogut sempre per una idea de progrés i desvetllament a través de la cultura. Bergós reuneix en una sola persona l'intel.lectual rigorós i el polític honest, la reflexió dinàmica i l'acció conscient; sempre al servei d'un arrelat altruisme, no exempt de l'altivesa i el geni dels personatges agosarats, audaçs i decidits. Bergós diu les coses pel seu nom, sense embuts, peti qui peti, caigui qui caigui: pel damunt de tot un noble i resolt esperit de llibertat individual i col.lectiu com a força que l'incita a intervenir sobre una realitat que cal millorar. En Bergós, amb una prova viva, de-

cidida i vibrant, arreplega a raig els records que "ragen com l'oli dels esportins", dens, gustós i consistent. A voltes punyents, durs, aspres; altres tendres i delicats; sempre autèntics, al marge dels colors deliquescents i tardorals de la melangia o d'un abjecte sentimentalisme. Bergós retrata amb el rigor del món viscut un bon tros de la nostra història. No una falsa objectivitat, sinó senzillament la dimensió més humana dels fets: la visió íntima de les pròpies vivències de l'home compromés, lligat al seu entorn per una idea de canvi, progrés i justícia. Com artesenc, després de llegir les seves memòries, no podia passar per alt els seus estrets lligams al nostre poble. Per això he anat prenent nota de tot allò que fa referència a Artesa o als seus habitants i tot això és el que he arreplegat. Però deixem que sigui ell mateix qui ens ho expliqui.

Pàgina 34.

"A causa de l'embaràs de la mare, de la que havia de ser el seu seté fill, la germana Maria, calgué cercar una persona

que tingués cura del meu alle-
tament i aquesta la trobarem
a Artesa de Lleida, on una pa-
gesa dita Bepa, em crià simul-
tàniament amb la seva filla,
Generosa.

La Bepa tenia bons antecedents
com a dida en haver criat el
"Comba", de nom Vilalta, fill
d'uns pagesos benestants de
Lleida, amb casa al carrer de
Boters, en el balcó de la qual
s'hi exhibien dues relles. Símbol de la pagesia. Recordo
aquesta casa perquè en alguna
ocasió la Bepa quan anava a
Lleida, amb la somereta, hi
feia estada, i jo compartia amb
la meva germana de llet la sàr-
ria, cadascú ocupant una bossa.
Aleshores a cada només hi fèiem
una puja i baixa i tot seguit
ens dirigíem a cal Comba, on
dinàvem. Al cap d'un parell o
tres d'hores, retornàvem a Ar-
tesa.

Em dol moltíssim no recordar
els noms d'aquells pagesos que
em criaren i l'haver perdut el
rastre de la ben plantada Gene-
rosa, tot i que fins l'any 1916
alguna que altra vegada feia
una excursió fins a Artesa per
saludar-los i fer-los a mans

un present que la meva mare
preparava".

Pàgina 125.

"Els avatars familiars varen
fer que en portessin a dida,
una dona pagesa, que alletava
al mateix temps la seva filla,
la Generosa. Als dos ens criava
i sospito que, encara amb les
restes, alletava alguna altra
criatura acollida al servei de
les dides de la Diputació Pro-
vincial tenia establert (una
colla de dones a les quals era
confiada una criatura i la Di-
putació les subvencionava amb
una quantitat misèrrima que se-
gons la veu del poble, encara
els costava cobrar).

Potser per aquesta contingèn-
cia, la meva estada a Artesa
de Lleida em permeté una gran
llibertat de moviments que quan
als quatre anys em varen incor-
porar de bell nou a la vida fa-
miliar, ja devia ésser difícil
tenir-me segur a casa..."

Pàgines 170-171.

"He de reconèixer que el fet
d'haver estat els primers anys
de la meva vida en contacta amb
la pagesia -tal com explico en
un altre indret- equival a dir:
"Acampa't com puguis", car

t'has de desenvolupar sense el gaudi d'altres assistències que no siguin les més estrictes i imperoses.

La senyora Bepa, la dida, m'al·letà abundantament del que necessitava, perquè, a l'ensem, criava la seva filla, la Generosa. Tota la resta del meu procés vital, per contra, he de suposar -pel que recordo- que anava pel meu compte. Sempre he pensat que la meua ànsia de llibertat es generà en aquest període de la meua vida. Els de casa explicaven que quan devia tenir dos o tres anys com a màxim, un dia em vaig ajeure, tot espatarrat, prenent el sol, damunt d'un munt de pols, al bell mig del camí que d'Artesa de Lleida menava a la ciutat. Es va escaure de passar un del prohoms de la vila que a nava a la ciutat amb la tartana i aquest va haver de treure'm a braços per deixar-lo passar. Aquesta anècdota la va confirmar al cap d'uns anys, el ric hisendat d'Artesa de Lleida, Josep Jové, qui vingué a casa a parlar amb el pare. En veure'm, bo i mirant-me atentament digué: "Aquest deu ser aquell

marrec que estava tan feliç estirat al mig d'un munt de pols al camí i a qui vaig haver de treure per poder passar amb la tartrana".

Recordo també que el didot, anomenat Leon -però que no feia honor al seu onomàstic per a res-, puix que malgrat que no tenia - o no acomplia, que no és igual!- altra feina que ha de tenir cura de una mica de terra i de la somera- el principal tresor de la casa-, no tenia el temps per dedicar cap moixaina - ni tampoc cap retret!- a la canalla, puix només s'enutjava quan jo embotia tot mena de pedres al calaix que hi havia a l'entrada de la casa.

En reincorporar-me a la llar, acabada la criança, em vaig trobar amb un germà enterrat - dels dos que hi vaig deixar- i una germana nou vinguda mentre jo vaig romandre a Artesa, la qual cosa segurament fou la causa ocasional d'haver-me donat a dida. El bagatge arreplegat durant la meua estada a Artesa el resumiria en tres punts -sentit auster de la vida, -un anara a l'essencial de les co-

ses, -i, sobretot, una anhel de llibertat".

Pàgina 556-557.

(Es refereix a les seves amistats del centre comarcal Lleidatà).

"També reviscolà una amistat feta quan era estudiant al Roser, a la classe de gramàtica, amb en Ramon Costafreda i Batlle, fill d'Artesa de Lleida, que formava part del grup d'estudiants del Magisteri que a l'Institut compartien amb nosaltres les lliçons que d'aquesta matèria impartia mossén Josep Pellicó..."

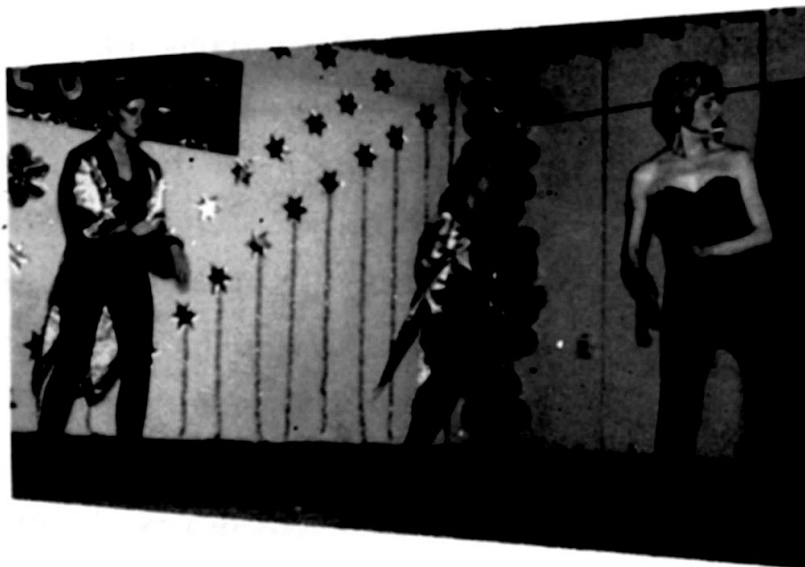
No voldria acabar sense permetre'm l'atreviment de reproduir un breu i magistral fragment més de les seves memòries on,

amb un to de líric deliciós, mostre un gust exquisit en l'observació de la boira, per la bellesa de la qual el nostre home sentia una intensa i confessada atracció. Valgui com a homenatge a ell i a la nostra terra.

Pàgina 582.

"però si m'hagués de pronunciar per un equilibri de sons, en una sinfonia no superada em decantaria, sense cap mena de dubte, per escoltar el lent degoteig que un dia emboirat d'hivern destil·la l'herbeig que orna el caixer dels braçals mentre la mirada s'il·lumina, cel enllà envescada...Oh, Seu Vella!

Felip Gallart i Fernández.

JADE

Jade plorava sola a la seva cambra, patint del mateix mal de cada dia, el sentir-se empresonada per les paraules, per la gent, per la família, per si mateixa... per tot. Li semblava que mai no seria lliure ni feliç; mai no podria sortir d'aquesta tortura i volar com un ocell, com una fada pel cel dels seus somnis, mai no podria trobar els seus autèntics amics i viure amb ells fantàstiques històries, fins que aparegués a la seva vida el que acabaria sent el seu home i pare dels seus fills, el seu definitiu company. Tot li semblava difícil, impossible, i l'encant dels seus personatges fins llavors admirats, com Ghandi o Siddartha, s'anava apagant dia a dia per manca de nous estímuls, de continuïtat. Veia que es feia gran, que ja era una dona, però no estava satisfeta amb res, llegia però

no trobava el que buscava, tenia amics amb els quals sortir, però sempre acabava tornant a casa deprimida, amb ganes de plorar de desesperació; tenia un gos i una guitarra però res no la consolava, ja que se sentia carent d'allò principal, la llibertat pura, l'esclat de l'amor a la vida, als amics a tot. No podia sortir de si mateixa i això l'enrabiava fins als límits més extrems, ratllant la histèria, però el que més la treia de si eren les reaccions dels altres envers la seva persona i els seus dubtes i il·lusions. Els trobava freds indiferents, morts de tant avorrir-se diàriament durant anys de fer sempre el mateix, treballar, menjar, fer fills i dormir. Ella volia ser diferent i no era tant demanar, per això es consolava pensant que, darrera les seves llàgrimes, trobaria un dia la solució.

A la part alta de casa seva, hi havia una cambra buida que Jade va aprofitar per posar-hi un llit i una taula i anar-hi, quan volia estar particularment sola, amb els seus poemes i cançons, sobretot a l'hivern. Guardava els seus escrits sense saber ben bé per què i no li agradava comprovar com la seva mare de tant en tant li remenava les seves intimitats, en el fons únicament per especular de qui podria estar enamorada.

Un dia va agafar la guitarra i es va posar a tocar-la dolçament, sense cap pressa, combinant els pocs acords que sabia. Concentrada en el so de les cordes, va començar a sentir melodies cada cop més clares que no sabia si eren reals o bé eren fruit de la seva imaginació. Amb els ulls tancats, va anar veient com una escala que, seguint-la amb la voluntat la conduïa a un nou món interior; un món on cada alè d'aire cada so o cada color de qualsevol cosa era art, obra de la intel·ligència i el sentiment. Impressionada, va seguir expressant la seva pena amb els

seus tremolosos dits i aquell món se li va fer tant real com l'altre, el de tota la vida. Podia parlar amb els seus habitants, que la tractaven amb màgica naturalitat, podia remar en una barca per les tranquil·les aigües del llac, podia cantar directament el que sentia i li sortia perfectament interpretat i amb els precisos instruments d'acompanyament.

Tot ho entenia com si fos el seu món de tota la vida, tot excepte una pregunta, que tard o d'hora, li feien aquells amb els quals parlava. "Has pres tu també la decissió?", li deien en un moment de la conversa, i ella els responia el primer que se li acudia, però la veritat és que tenia moltes ganes de saber a què es referien exactament. Per sortir de dubtes, va escollir de parlar amb un vell saxofonista de jazz que tocava en una cantonada, sol però amb uns meravellosos ulls blaus que no podien expressar cap altra cosa que la madura felicitat de qui fa ja molts anys que fa el que vol, el que més li agrada. Ell també li va fer la mateixa pregunta que els altres i ella

li va confessar que no sabia a què es referia. L'home va guardar el seu instrument a la funda, deixant-lo allà mateix sense cap por que l'hi robessin i els dos van anar, tot passejant per una mena de laberint vegetal que hi havia a poca distància d'on es trobaven. La decisió guardava relació amb el fet de tornar al món normal del qual venia Jade, abans de posar-se a tocar la guitarra a la seva cambra. Un cop entès que tant un món com l'altre eren igual de reals encara que absolutament diferents, calia decidir-se per un dels dos... o pels dos al mateix temps. Jade podia viure simultàniament a una i a l'altra banda de la realitat, sempre i quan aprengués a diferenciar amb total claredat el valor de cada situació, en funció de la seva força vital i la seva transparència interior. Si amb l'esperit havia arribat al món ideal de l'art, res no impedia que s'hi quedés. Calia tan sols controlar el cos i aprendre a conviure amb els altres en el gran teatre del món, deixant així lliure l'esperit per que-

dar-se definitivament a la dimensió que comparteix la bona gent, els artistes, idealistes, somiadors, poetes i totes aquelles persones sinceres i tant maques que hi ha al món i que sense haver pres la decisió, mai no haguessin pogut realitzar-se entre la gent normal. Entre totes les persones, hem anat construint aquesta dimensió justa a través dels segles mitjançant la comunicació profunda i la transmissió conscienciada dels més íntims coneixements espirituals. És un món absolutament inexistent i ilocalitzable, si no es va amb l'esperit net de cap malícia i el cor obert a l'amor universal. Els que l'habiten són gent aparentment normal, saben el que hi ha i procuren passar desapercebuts, excepte en situacions-límit, en què sempre estan al seu lloc. El mateix vell que li parlava no era cap altre que en Tonet, el que recollia les deixalles. "Tonet", va dir-li Jade, "de debò que ets tu?". Li va agafar la mà i, carinyosament li va respondre: "Beneïta! què no ho veus que sí?, si en feia de temps que t'estava

esperant, des que eres petita. Sempre he cregut que aquest és també el teu món...". La mà d'en Tonet li va semblar tan dolça que ja no la va deixar en tota l'estona. Després, li va dir: "Explica'm ara, Tonet, com es pren la decissió. Cal fer alguna cerimònia o quelcom per l'estil?". "No, dona, no", va respondre l'home somrient, "l'únic que cal és que siguis sincera amb tu mateixa, que creguis en el que veus i en el que sents, i que siguis conseqüent i constant en el bé, renunciant a tot allò superficial i dirigint la teva energia vers la justícia, la veritat i la bellesa, és a dir, la dimensió esperitual que compartim els que hem escollit el mateix camí". Davant d'aquelles paraules Jade va sentir-se alliberada i il.lusionada com mai no s'havia sentit. Va acomiadar-se del vell Tonet prometent que es tornarien a veure tant en una com en l'altra realitat i se'n va anar a meditar sota d'un enorme saüc ploraner que vorejava el camí.

Què senzill era tot al món de la il.lusió, i què bonic que

siguin sers de carn i ossos els seus habitants, persones normals i sinceres... Ja no se sentiria mai més sola, ja podria abocar al món, com una dolça pluja, tot el seu amor, ja no tindria mai més aquella sensació de crònica soledat i incomprensió. En un no res havia entès la vida i el seu esperit havia trobat la tant, rabiosament, desitjada sortida a l'infinit. D'ara endavant volaria més alt que els ocells i de les seves mans sortirien els poemes més apassionats i les cançons més íntimes. Ja no l'afecta rien tant les crítiques de la seva família o dels seus amics i coneguts, ella ja sabia amb qui s'havia d'entendre i, respecte els altres, ja s'ho sabia fer.

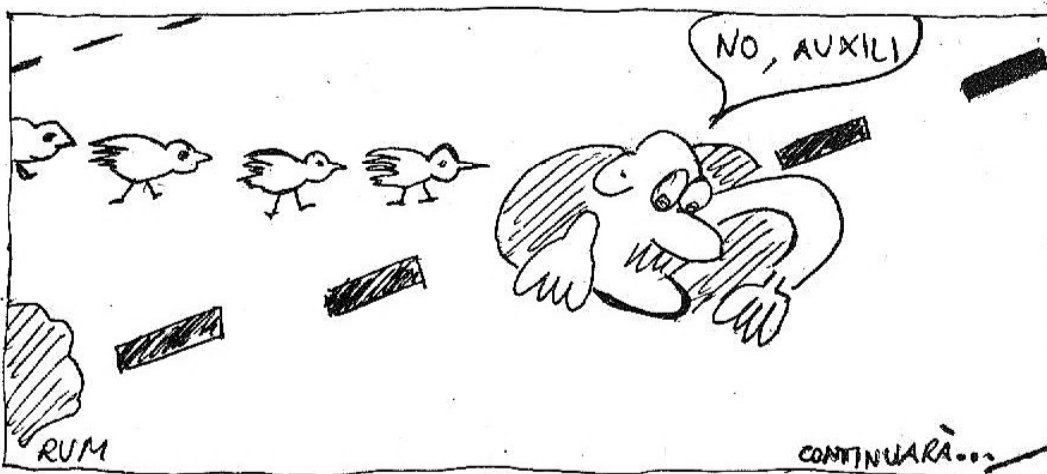
La decissió estava ben presa i ja no fugiria més per les branques quan li fessin la pregunta. Quan ho va tenir tot ben clar, es va posar a cantar. Va viatjar per increïbles móns musicals on les notes tenien formes en les quals podia endinsar-se suaument i modelar segons el seu íntim motiu; va comprovar que tot era cert i,

en obrir els ulls, molt lentament, va tornar-se a trobar a la seva cambra, amb la guitarra a les mans i amb totes les coses exactament al seu lloc de sempre. Quanta estona havia

passat? Era igual, no va preocupar-se de mirar el rellotge i sí que va treure's la roba i es va estirar al seu llit, feliç per primera vegada.

Joan Cassola

FOLKLORE ARTESENC

Personatges, anècdotes i frases fetes (2)

LO TROMPON DE CAGAR DUROS:

A primers de segle, a Artesa, va formar-se una orquestra. En aquell temps que gairebé ningú no tenia diners, el comprar un instrument de música ja representava una despesa important. El pare del noi que havia de tocar el trompó, en algun lloc va dir: "Ho, però que en cagarà de duros aquest trompó". Al poc temps l'orquestra es va desfer, però la frase ha romangut.

Quan davant d'una cosa que hom creu que ha d'anar bé, hom, fent brometa, acostuma a dir: "... i que en cagarà de duros aquest trompó" o "això sirà com lo trompon de cagar duros".

PAGA FART:

Conten que una colla d'amics, jugant a cartes al cafè de cal Canya, el Fart perdia, però no volia pagar; llavors (en algun moment) es van sentir uns cops a la porta i una veu misteriosa que cridava: "Paga, Fart!. Paga, Fart!".

QUI TOPA TOPA:

Aquesta història diuen que va passar a ca la Martra. Era en temps de segar i, com era costum, a cada casa feien el "gasto" als seus jornalers. A ca la Martra, per sopar, els feien una gran olla de trufes amb talls de carn. A l'hora de servir el menjar, com que l'única llum que hi havia era la d'un llum d'oli, era molt difícil de destriar la carn de la patata, per això la mestressa els deia: "La carn és a l'olla, així que, qui topa topa, qui ensopega més carn que trufes bona sort i el que no, doncs aspavil". Cadascú agafava el seu plat i anava a menjar-se'l sense dir res, però en acabar un preguntava a l'altre: "Què has topat tu?" i la

resposta sempre era la mateixa: "Jo trumfes!". Tots havien menjat només tromfes.

"Qui topa topa", es diu ara en el sentit que no cal ser prim-mirats; que no hi ve d'un pam.

JA TENIM CAMPANA.

"Ja tenim campana" ve de quan a Artesa es van fonfre les campanes actuals; això era l'any 1891. A en Solodonio, l'encarregat-especialista que va fer els motllos de fang per a escudellar les noves campanes, l'única cosa que li feia por era de si hi hauria prou bronze fos a la caldera per omplir, a sobreixir, tots dos motlles, ja que només que en faltés una mica, la campana que quedaria emcomplerta s'hauria de tornar a fondre amb el contratemps que això suposava de tornar a fer un altre motlle i cercar més material de bronze.

A l'hora d'escudellar els motlles, tot el poble era al descampat del Molí Nou (on és el tancat actual de la Pleta del Pi-ga). Per això hom es recorda molt bé del bot que va fer el Selodonio quan va comprovar que hi havia hagut prou material per a fer les dues campanes; un bot acompanyat d'un crit d'alegria: "Campanas tenemos, mañana veremos". Això de "mañana veremos" es referia que s'hauria de comprovar en desfer els motlles un cop refredats.

Els artesencs van traduir això de "Campanas tenemos" per "Ja tenim campanes" i amb el temps es va quedar només amb "ja tenim campana", que era molt més fàcil de dir.

"Ja tenim campana" la gent ho diu com una expressió que ve a dir: "ja tenim un peu al coll", "ja som al cap del carrer", o "ja hem fet net" etc..

EL MÓN RODA:

"El món roda" és un aphrase feta que ve a dir-nos que a la vida passen moltes coses, que amb el temps es veuen molts canvis d'actitud i de posicions..

Diuen que, una vegada, uns artesencs, entre els quals hi havia el Grabat del Barbutxo, estaven menjant-se una cassola a

ranxo (tal com es menjaven les cassoles de tros a Artesa). Tos els talls van quedar al costat del Grabat i, per això l'altre, que no en podia menjar perquè, segons el costum, hom només podia menjar-se els talls que tenia al seu costat, va fer girar la cassola tot dient: "El món roda" i els talls van quedar al seu davant, però el Grabat del Barbutxo, fent el mateix, va deixar la cassola com estava al començament, tot dient: "Però així l'hem trobat i així el deixarem".

Aquesta anècdota, encara que nosaltres la considerem artesenca perquè s'explica amb personatges artesencs, la podem trobar a pobles d'altres comarques, la qual cosa fa pensar que és una anècdota coneguda arreu.

EL RAMON DEL VI:

Quan algú empinava el porró o la bota massa sovint, no era estrany que algú li digués: "Sembles lo Ramon del Vi".

Aquest home va venir a Artesa llogat per fer algun celler excabat a la roca, ja que ningú no feia anar com ell l'escoda; n'era un mestre consumat. aquest home es va casar a Artesa i s'hi va instal·lar. La majoria de cellers del poble, cabats a la roca, el va fer ell, així com també va fer l'impressionant xarxa de clavegueres del carrer Nou i veïns que, en alguns trams tenen més de dos metres esfonsats a la roca viva (avui aquestes clavegueres estan degudament entubades). Per fer aquesta feina, a més de l'escoda, el Ramon necessitava tenir sempre al seu costat un porró de vi. Era tant el vi que consumia que molta gent es pensava que passava només del vi. Una de les anècdotes que hom explica d'aquest home, era una juguesca que va fer: Va assegurar que es veuria d'un sol trago tot el vi d'un porró garberer (uns 7 litres) només posava com a condició que fos un altre el que li tirés el vi a gallet. Li van acceptar. Diuen que ell es va posar ajagut en un coll de palla de cara enlaire i en aquesta posició va anar engolint, sense parar gens, tot el vi del porró garberer; un cop acabat, ja no es va moure del mateix lloc a dormir la "mona".

ALTO EL CRINC:

El "crinc", aquest "crinc" de què parlem ara, no és el pèl aspre de la crinera d'alguns animals, com el cavall; es refereix a unes fibres vegetals procedents principalment de les palmeres i que es fan servir, entre altres coses, per a fer matalassos; en un llit de dos matalassos, el de sota, era de crinc i el de sobre de llana.

Conten que el ranon Besora, àlies "lo Mano", quan ja tenia a punt el seu casament, va renyir amb la mossa que festejava. Quan va arribar a casa seva, després de la renyina, va trobar la seva mare que desfeia crinc per a preparar-li el primer matalàs del llit nupcial. En veure-la, el noi li va dir: "Mare, alto el crinc; s'ha desfet el casament".

Aquest "Alto el Crinc" es va fer molt popular al nostre poble i encara avui es diu d'una manera ben espontània en el sentit de "pareu", "ja n'hi ha prou", "no feu més disbarats" etc..

TRONADES A LA MUNTANYA.

Vet-aquí una frase atribuïda al Josepet del Carreter. Aquest home molt emprenedor i de tarannà popular se li atribueixen algunes màximes. Ell sempre deia que per anar bé els pagesos d'aquesta contrada, només calia "tronades a la muntanya i pedregades a l'Aragó". "Tronades a la muntanya" perquè no faltés aigua al Canal per a regar quan convingués i "pedregades a l'Aragó" perquè aquestes aixafessin el blat d'allà perquè el d'aquí es pogués vendre més car. No cal dir que els artesencs li havien donat la raó. Ara, però, amb la fruita, ja és tota una altra cosa.

oooooooooooooooooooooooooooo

Ens queda encara algun altra cosa d'aquestes per explicar que, si tot va bé, ho farem el mes entrent.

A.C.

